

מעדני כתן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת נח תשפ"א ❁ שנה שלישית גליון 108

בעניין תקנת מריש אם מהני למפרע כשעדיין לא נודע לו שהוא גזול בידו

יבואר דבמעשה דריש גלותא לא רצו להחזיר המריש לסבתא משום שאם יחזירו יתברר שלא יצאו למפרע במצוות סוכה

ובספר פתחי שערים תענית דף ט"ז כתב דמשמע בגמ' שם שיש מדת חסידות להחזיר המריש עצמו ואע"פ שיש תקנת השבים, שהרי אנשי ניוה החזירו המריש עצמו שבנו בבירה, ולמה לא כתב בשו"ע שיש מדת חסידות להחזיר המריש עצמו, וכתב דאפשר שבעכו"ם לא תקנו תקנת השבים וא"כ צריך להחזיר מדינא את המריש הגזול וכמש"כ בחתם סופר והביא ראיה לזה מהא דר' נחמן אמר פעייתא היא דא ולמה לא הידר להחזיר את הסכך ממדת חסידות אלא ע"כ שאין מדת חסידות בזה אלא שאנשי ניוה כיון שלא תקנו להם תקנת מריש להכי הוצרכו להחזיר המריש עצמו ולקעקע כל הבירה כולה.

אלא שדחה ראיה זו וכתב דאע"פ שממדת חסידות צריך להחזיר המריש עצמו אבל ר' נחמן לא רצה להחזיר משום שהרי ישבו בסוכה זו מתחלת חג הסוכות ואם יחזיר המריש עצמו הרי לא יקנהו בתקנת השבים וא"כ נמצא שישב בסוכה גזולה ולא יצא יד"ח מצות סוכה, אבל אם יחזיר דמים הרי קנהו למפרע, ונמצא דשפיר ישב בסוכה כשירה.

הרי מבואר בדבריו שפשוט ליה שקונה המריש למפרע משעת בנייתו או בסוכה, ולהכי כל ששילם או קיבל עליו לשלם זכה בו למפרע ואינו חשוב גזולה אצלו.

והנה הקשו האחרונים אמאי לא מיפסל הסוכה בתקנת מריש משום תעשה ולא מן העשוי שהרי נעשה בגזילה וסוכה גזולה פסולה וא"כ תיפסל משום תולמ"ה ויש שתרצו דכיון שאין פסולו בגופו לא מיפסל משום תולמ"ה, ובביאור הלכה סימן י"א כתב לענין ציצית דמיפסל בציצית גזולה משום תולמ"ה, ובשו"ת קרן לדוד או"ח סימן ג' הובא בספר פתחי חושן גניבה פרק ו' כתב דקושיא מעיקרא ליתא דכיון שתיקנו תקנת מריש בסוכה גם זה בכלל התקנה **שיהא קני לו למפרע מקודם הסיכוך** ולהכי לא מיפסל משום תולמ"ה, ולדידיה מבואר דקני למפרע וגם קודם שסיכך, ועכ"פ משסיכך קנהו למולי עלמא.

יבואר שהקונה בתקנת מריש מברך על הסוכה אע"פ שהקונה בשינוי אינו מברך על הסוכה

הנה במ"ב סימן תרל"ז ס"ק ט"ו כתב דהקונה בתקנת מריש מברך על הסוכה, וראייתו מההיא דריש גלותא שישבו בסוכה גזולה ואמר ר' נחמן פעייתא היא דא ואם לא היה יכול לכרך היה מחזיר לה הסכך או מפייסה, ומוכרח שהקונה בתקנת מריש מברך עליה אע"פ שהקונה בשינוי אינו מברך לשיטת ר"ת כיון שבא על ידי עבירה אבל הקונה בתקנת מריש מברך עליה.

ובספר בד קדש סוכה סימן ס"ח אסברה לה זו"ל ונראה דזה הרי פשוט דאף לדעה ר"ת דאף שקנאה מ"מ הוי מהבב"ע, כ"ז הוא רק שקנאה מכח קניני הגזילה ובתורת דיני הגזילה בא הקניין וע"כ לא פקע מינה מהבב"ע, אבל כל שקנאה מחמת סבה אחרת ולא מדיני הגזילה שוב אין זה שייך להגזילה ול"ה שוב מהבב"ע, וכן נראה פשוט דסברא זו היא ג"כ לדעת התוס' לענין ברכה ול"ה בכה"ג שוב משום בוצע ברך ורק כשקנאה מכח דיני קנייני הגזילה. ואשר לפ"ז נראה ד"ל דהרי תקנת מריש ל"ה אלא מדרבנן וא"כ הא דיוצא י"ח מה"ת אינו אלא מדין הפקר ב"ד הפקר ועיין שעה"מ ובתשובות רעק"א בזה ואכ"מ, וא"כ נמצא שהחפץ לא נקנה לו ע"י קנייני גזילה אלא מכח הפקר ב"ד ושוב ל"ש בזה דין מהבב"ע וה"ה דמברך עליה ג"כ.

בעניין גזלן שכסבור שהוא שלו אם מתחייב בהשבה

גם ראה דגולן באונס נעשה גולן כהש"ך סימן כ"ה, ודלא כהקצוה"ח סימן כ"ה ס"ק א' דס"ל דקרא דפצע תחת פצע לרבות שוגג ואונס אינו אלא במזיק ולא בגולן, וברש"י מבואר דגם בגולן מתחייב באונס, וכמש"כ בשם מרן הגר"ז זצ"ל הובא בחידושי רבי שמואל סנהדרין סימן ז'.

ויש לעיין לדניא אם קי"ל כהתוס' בקדושין שכל שכסבור שהוא שלו אינו חשוב כגולן להתחייב עליו, או דקיי"ל כרש"י דחשיב גולן להתחייב עליו, ונפק"מ אם בגולן כשחשב שהוא שלו אם יש בו תקנת מריש.

ונשאלתי מי שגזל סכך של חברו בשוגג בחשבו שהוא נותן לו רשות ונתברר שלא נתן לו רשות על הסכך שלקח את תקנת מריש מהני למפרע שהקנו לו חכמים מעת שסכך סוכתו את הסכך, וא"כ יצא בו יד"ח, או שלא הקנהו לו אלא מעת שנודע לו שהוא גזול ורוצה לשלם עבור הסכך ורק אז קנה את הסכך בתקנת מריש, וא"כ נמצא שלא יצא בשיבתו בסוכתו בתחלת החג.

ומסתברא שכל שישלם לבסוף עבור הסכך הקנהו לו חכמים למפרע בתקנת מריש משום תקנת השבים, וראיה לכך מהא דריש גלותא וכולהו רבנן היו יושבים בסוכה, ועבדי ריש גלותא גולו הסכך מההיא סבתא, ואתא ההיא סבתא וצווחא ריש גלותא וכולהו עבדא בסוכה גזולה הוי יתבי, ואמר ר' נחמן פעייתא היא דא, שקנהו בתקנת מריש, ולכאורה הרי לא ידע ריש גלותא מתחילה בגזלת עבדיו, ומכל מקום קנהו בתקנת מריש.

והנה עבדיו גופא אין נראה שרצו לשלם עבור הסכך וא"כ לא קנו אותו משום תקנתם של עבדיו, אבל משום תקנתו של הריש גלותא וכולהו רבנן קנו הסכך מעת ששיבתם בסוכה אע"פ שלא ידעו שהוא גזול ולא גמרו בדעתם לשלם עבור הסכך, ונראה מוכרח מכאן שקנו אותו למפרע בתקנת מריש.

יבואר אם בתקנת מריש קונה למפרע אם דמי לגזול ונתפייס עם הגזול ביו"ט אם קונה למפרע

והנה במ"ב בהוצאת דרשו כתבו שאם נודע בחוה"מ שהוא גזול אם קנה הסכך למפרע תליא בפלוגתא האחרונים שנחלקו אם גזול שקנה בסוכות הגזילה בתשלומין אם יצא למפרע, דהנה בשולחן ערוך סימן תרנח סעיף ד' כתב וז"ל נתנו לו על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו, לא יצא אפילו נתן לו את דמיו, ואפילו נאנס מידו; וכן אם החזירו לאחר זמן מצותו, לא יצא, עכ"ל.

ובשערי תשובה סימן תרנח ס"ק ו' כתב וז"ל ובמשאת משה שם כ' שאם הלוקח חזר ופייס למוכר בדמים יצאו הקהל ולמד מזה לגזול אתרוג מן חברו ונטלו ביום טוב ובמועד פייסו ומחל לו מהני המחילה למפרע ע"ש ובבר"י הביא ראיה לזה ממ"ש בא"ח וכל בו בשם הראב"ד שהיה קונה אתרוג משלו כו' וגם ראה מהחולץ כו' ע"ש עיין בספרי שו"ת בית אפרים חלק אה"ע ס"י בענין איגלאי מלתא למפרע ע"ש וע"ש בשיורי ברכה ובמח"ב שבגבעת פנחס ובגט מקושר השיגו על המשאת משה בזה ע"ש, עכ"ל. **ומבואר** דנחלקו האחרונים אם הגזול את חברו ונטל את האתרוג ביו"ט ואחר כך פייסו ומחל לו על הגזילה אם יצא למפרע יד"ח ובאמת הוא מיוחדש מאוד לומר שיצא בו שהרי בשעתו היה גזול בידו ולמה מהני למפרע לצאת בו יד"ח.

אבל בהגהות של דרשו כתבו שאם בתקנת מריש קונה למפרע תליא בפלוגתא הג"ל, שאם לא קנה הגזול למפרע כשפייסו הכי נמי לא קנה בתקנת מריש למפרע, ולכאורה לא דמי כלל דבנדון דתקנת מריש אפשר שתקנו חכמים לכל הבונה בקורות חברו בבנינו שיקנהו אם ישלם עבורם משום תקנת השבים, ותקנו שאם ישלם עבור הגזילה שיקנהו למפרע, אבל בגולן שפייס לחברו מהיכי יתני שיקנהו למפרע.

וכבר נתבאר שמהגמ' דההיא סבתא מוכרח לכאורה שייצאו למפרע בסוכה זו אבל אינו ראה לנדון השערי תשובה הג"ל ופשוט וברור.

הנה נתבאר בגליון הקודם שגולן שכסבור שהוא שלו אינו מתחייב בהשבה ואין לו קנייני גזילה כמבואר בתוס' קדושין דף נ"ה ע"א, ונסתפקנו אם עובר על תגזול כל זמן שלא החזירו.

והנה בשער המשפט סימן ע"ב היא תשובת רש"י בעובדא דהיה שם שאחד לקח חפץ שאינו שלו בטעות וכסבור שהוא שלו ונמצא שאינו שלו, וכתב שם דנעשה עליו גולן וחייב באונסין, ומבואר דס"ל לרש"י שגם בכסבור שהוא שלו נעשה גולן, והוא

יבואר דמי שזכה בתקנת מריש מכל מקום עבר באיסור חמס

וכתב לבאר ע"פ דברי הרמב"ן במלחמות ה' ריש לולב הגזול דסבר דאע"ג דקנה העצים ע"י תקנת מריש וסגי בדמי עצים מ"מ כיון דהבעלים אינם מוכרים ברצון אלא משום תקנת השבים הו"ל חמס דיהיב דמי ושקיל בע"כ, וצ"ל דאין מצות וחוב השבה על חמס דהא כבר יהיב דמי ולהכי לא הוי מצוה הבאה בעבירה או סוכה חמוסה בידו, והנה אע"ג דלא תקנו תקנת השבים לאנשי ניונה מ"מ בכלל וישבו איש מדרכו הרעה ר"ל כל אחד מאנשי ניונה עזב דרכו הרעה והלך בדרך טובים והיינו לפנים משורת הדין כמ"ש חז"ל ע"ה"פ למען תלך בדרך טובים וא"כ ממילא כל נגזל היה מתפייס לקבל הדמים מהגזול שלו ואפ"ה שבו גם הגזולים מן החמס כי היו חוששים להיות חמסנים, ולכן היה רבונות שהיה מקעקע הבירה כולה עכ"ד, ואע"פ שכאמור אין דין ומצות השבה על חמס בכ"ז צויה עליהם להחזיר והוא כדי להפסיק את החמס דכל זמן שמחזיק אצלו יש חמס בידו וע"י שיחזירו לא יהיה להם פסול דחמסן וזמ"ש מן החמס אשר בכפיהם. הנה מבואר בדבריו דליכא תקנת השבים בעכו"ם שפיר יכול לתבוע ממנו הכליה שלו להחזירה לו, ומה שימוות העכו"ם על ידו אינו צריך להתחשב בזה שהרי בלא כליות היה העכו"ם מת וא"כ הוא חי על כליותיו של ישראל, ובשם מרן הגריש"א זצ"ל כתב בחשוקי חמד שאפי' בישראל כה"ג יכול להוציא כליותיו אע"פ שחבירו ימות על ידו ע"ש. ובאמת מסבירא נראה שבוה לא שייך תקנת השבים שלא אמרו שמשום תקנת השבים יכול להחזיר דמיו של הגזילה אלא במקום שיוכל הגזול להחזיר לעצמו גזילתו בדמים אבל במקום שאינו יכול לקבל מה שנגזל ממנו בדמים לא תקנו משום תקנת השבים להפסיד הגזול ובוה שאת כליותיו אי אפשר להחזיר לו שגם אם ישתילו לו כליה אחרת הרי אין הגוף יכול לסבלו אם לא בכדורים רבים שלא ידחה הכליה על ידי הגוף, וגם לא לאורך ימים רבים, ולהכי מסתברא שאין בוה משום תקנת השבים.

בעניין גזל עכו"ם או גזל בקלב"מ שאינו חייב בהשבה אם מחייב להשיבו כדי שלא יעבור בלא תגזול

והכי נמי אינו עובר בלא תגזול במה שמחזיק הגזילה תחת ידו, ואע"פ שבישראל גם באינו ברשותו קעבר בלא תגזול בעכו"ם שאני וצ"ע. ובאבדא פחות משהו פרוטה שאין חייבים בהשבתה נחלקו הראשונים אם זכה בה שהטור כתב דזכה בה והרמב"ם כתב דאינו חייב בהשבתה ומשמע דלא זכה בה ויעויין במחנה אפרים גזילה סימן א' שעמד בזה. והנה נראה דאי נימא דכל שגזל העכו"ם אע"פ שאינו חייב בהשבה אבל הרי הוא גזול במה שהוא מחזיק בידו הגזילה א"כ אפשר שיהא בו תקנת מריש כדי שלא יעבור בלא תגזול אע"פ שאינו חייב בהשבה, וכן מי שגזל וחשב שהוא שלו אע"פ שלא נתחייב בהשבה אבל כשנודע לו שהוא גזול ומחזיקו בידו הרי הוא גזול וכל שהוא גזול אע"פ שהוא לא במעשה אבל גם לזה תקנו תקנת מריש כדי שלא יעבור בלא תגזול וצ"ע. והעירני ש"ב ידידי הרב הגאון ר' צבי קופשין ב"ר זאב שליט"א דאפשר שכל שחשב שהוא שלו ולקחו ונודע לו שהוא גזול אפטר שמעטתה מצטרף המעשה שעשה קודם בחשבו שהוא שלו לעשות גזול על מה שמחזיקו עתה בידו שהרי לקח ממון חבירו אלא שלא ידע שהוא של חבירו אבל כשנודע ומחזיקו הרי הוא מקיים גזילתו בידו ומקיים המעשה גזילה שעשה להחזיקו אצלו ואפשר דחשיב כמעשה גזילה להצטרף עם מה שמחזיקו עתה להחשב כגזול וצ"ע.

בעניין רחיצת אתרוג אחר שקבל מכה ביו"ט משום תקון מנא

שמרה"א (סי' של"ו סעי' י"א) משמע דמותר (וכן נוטה דעת הפמ"ג, משב"ש שם), [וז"ל הרמ"א שם ומותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת, ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים שהם נפתחים מלחלוחית המים, עכ"ל], אבל הוא כתב שדעתו נוטה לאסור, אכן במחילת כבודו נעלם ממנו שהרי דברי הרמ"א הם ממרה"ל, ומרה"ל כתב בפ' להתיר בהלכות לולב דז"ל שם, ואם לא נתן הערבה במים קודם יום טוב מותר ליתן שם ביום טוב, עכ"ל. אבל אם יש בהם פרחים כגון ענבים שנפתחים במים, אסור להחזיר למים ביום טוב, וכש"כ שלא ליתן לכתחלה למים כמש"כ הכפ"ת שם. אכן זה דוקא אם יש לו כבר מים מוכן, אבל ליתן לכתחילה מים לכלי ביום טוב וליתן לולב שם נלענ"ד שאסור, אף שדעת הפמ"ג נוטה קצת דגם בזה מותר, דודאי שייך בזה טורח לתקן מנא כמו בלשפוף הישנים וליתן צוננים. ואם ה' הלולב כבר במים, אם מותר לערות המים לכלי אחר וליתן הלולב שם, נ"ל דשרי דלא שייך תקון כיון שמחזיר לאותן המים, עכ"ל. ומבואר דלתת מים חדשים בכלי וליתן שם הלולב נחלקו הפמ"ג והבכורי יעקב בזה, ולרחוץ האתרוג במים נראה שהוא דומה לאופן שנותן מים בכלי שנחלקו בזה האחרונים, והעולם אינם נוהגים בזה.

בעניין עקירת רגליו לפני שפסע ג' פסיעות בשעה שעומד לפני המתפלל

חשוב כעומד לפני המלך לכל דבר, שנראה פשוט שמותר לעבור לפני אותו שעומד וממתין לחבירו שסיים תפלתו ואינו חשוב כמתפלל שאסור לעבור לפניו לא מבעיא לטעמא שפירוב לו ככוונת התפלה אלא אפי' לטעמא שעובר בינו ובין השכינה שרי כיון שאינו חשופו עומד לפני המלך. ודאיה לדבר שמותר לעקור רגליו קודם פסיעותיו, שהרי הש"ן בשני וחמישי עוקר רגליו עם הס"ת קודם שיפסע ג' פסיעות שהרי פסיעותיו של הש"ן הוא בסוף קדיש תתקבל ושרי לעקור רגליו קודם שיפסע, וגם בכל יום הש"ן הולך לישב באמירת תחנון קודם שיפסע ג' פסיעות ומבואר שמותר לעקור רגליו קודם ג' פסיעות.

בספר חשוקי חמד מסכת סוכה דף לא עמוד א כתב מעשה ברופא שגנב מראובן כליה ע"י שהרדימוהו, והביאו לבית חולים, ושם כרת לו את הכליה ומכרה לשמעון, כעת נודע למושתל היהודי ממי גנבו את הכליה. האם חייב להינתן ולהשיב את הכליה לבעליה היהודי, [אם אפשר לעשות זאת], או שמא יש בזה 'תקנת מריש', ולכן אף אם אפשר לכרות את הכליה המושתלת בשמעון ולהשיבה לראובן, אין צריך לעשות זאת, כמבואר במסכת סוכה דף לא ע"א שאם גנבו קורה ובנאוה בבירה, תקנת חכמים היא שיטול הנגזל את דמיו, ולא חייבוהו לקעקע את הבנין, להשיב את הקורה, ואולי גם בענינו כן, אין שמעון חייב לקעקע את גופו ולהנתח, ולהשיב את הכליה לראובן ומספיק ששיב לו את דמיה.

ושמעתי להסתפק בעכו"ם שגזל כליה מאדם אחר על ידי רופא ומצאו מי שהשתילו הכליה בגופו ורצו להוציאו ממנו, והיה מת בהוצאה זו אם יש תקנת מריש בעכו"ם או שלא תקנו תקנה זו של מריש אלא בישראל.

והנה בגמ' תענית מז ע"א איתא במה שעשו אנשי ניונה תשובה כתיב וישבו איש איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם ואיתא בגמ' שם מאי ומן החמס אשר בכפיהם אמר שמואל אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע כל הבירה כולה ומחזיר מריש לבעליו שמפרש לשון אשר בכפיהם דהיינו אף שהוא כבר שלהם, והנה החתם סופר בחידושו לגיטין דף נ"ה כתב בסוגיא דתקנת השבים הקשה מה הרבונות בכך והא פשיטא דלא תוקנה תקנת השבים אלא בישראל וא"כ מעיקר הדין היה עליהם לקעקע הבירה, ועוד דקדק למה אמר הכתוב חמס ולא עושק ומה הכפילות שאמר דרכו הרעה ושוב הוסיף ומן החמס אשר בכפיהם.

נסתפקתי אם הגזול את העכו"ם למאי דקי"ל דגזל עכו"ם אסור אם כל זמן שאינו מחזיר את הגזילה הוא נחשב גזול על הגזילה וצריך להשיבו כדי שלא יהא גזול, שהרי המחזיק ממון חבירו הרי הוא גזול על מה שמחזיק ממון חבירו, והכי נמי בעכו"ם אע"פ שלא נתחייב על גזילתו בהשבה מ"מ הרי עובר בלא תגזול במה שהוא מחזיק הגזול בידו.

והכי נמי יש להסתפק במי שלקח ממון חבירו וכסבור שהוא שלו שאינו מתחייב בהשבה למש"כ התוס' בקדושין דף נ"ה דבכסבור שהוא שלו אינו נעשה עליו גזול אבל אפשר שאיסור גזילה קעבר בשוגג ומה שמחזיק ממון חבירו ברשותו בגזילה הרי הוא עובר בלא תגזול אע"פ שהממון לא בידו בחיוב גזילה אבל איסור גזילה מיהא קעבר עליה. אכן אפשר לומר דגזל עכו"ם אסור אינו אלא המעשה גזילה אבל מה שמחזיק את גזילתו אצלו אינו חשוב כגזל, ולהכי אינו חייב להשיבו, ובטעם הדבר אפשר לומר שכל שהוא אינו ברשותו של הגזול תו אין חייבים על גזילתו של העכו"ם, וכמו באבדא עכו"ם שאין חייב בהשבה אע"פ שהוא של עכו"ם ולכאורה קשה איך יהא מותר להחזיק ממון העכו"ם ברשותו בגזילה הרי האבדא של הגזי, וע"כ דכל שאינו ברשות הגזי ליכא איסורא דלא תגזול על ממנו, ולהכי באבדא כיון שאינו ברשותו אינו עובר בלא תגזול,

נשאלתי באתרוג שלפעמים מתחכך בלולב ויוצא ממנו קצת ממיץ של הפרי ויכול להשחית או לקבל כתמים ואם רוחצים אותו מיד הרי הוא נשאר בשלימותו ונביזי אם מותר לרחצו ביו"ט.

הנה בשולחן ערוך סימן תרנד סעי' א' סעי' א' כתב וז"ל מקבלת אשה הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים ותוסיף עליו מים אם צריך, אבל לא תחליף המים, ובחנה"מ מצוה להחליפם כדי שישאר לח והדרור, עכ"ל, ומבואר שביו"ט אסור להכניסו למים שלא היה בו קודם יו"ט, ובטעמא דמילתא כתב בט"ז משום דטורח לתקוני מנא וכן הוא ברש"י בסוכה דף מ"ב, ולדבריהם לכאורה הוא הדין שיהא אסור לרחוץ אתרוג במים שלא היה בו קודם לכן משום שהוא כמו להחליף מים שלא היה בהם הלולב שאסור משום דטורח לתקוני מנא.

אמנם אפשר שלא אסרו אלא להחליף המים אבל ליתן לתוך מים שלא היו בו כלל אפשר דשרי שאינו מירחא כל כך כמו להחליף המים שיש לו אלא רק לתתו במים, ויעויין בבכורי יעקב שם ס"ק ב' שכתב וז"ל ואם לא היה קודם יום טוב במים אם שרי לתת במים לכתחלה ביום טוב, מסופק בכפות תמרים, וכתב דדעת הכנסת הגדולה

נשאלתי במי שסיים תפלתו ואינו יכול לפסוע ג' פסיעות משום שאחד מתפלל מאחוריו ורוצה לעקור רגליו להניחם על הסטנדר וכדומה שקשה עליו העמידה הממושכת הרבה זמן, האם יכול לעקור רגליו קודם שפסע ג' פסיעות, ושאלה זו נוגעת הרבה בתפלות של ר"ה ויוה"כ שיש הרבה שמאריכין הרבה בתפלתם וקשה להעומדים לפניהם לעמוד עמידה ממושכת בתנוחה אחת.

ונראה פשוט דשרי לעקור רגליו בלא פסיעות לאחריו שהרי עמידה זו אינו לפני המלך שהרי הוא סיים כבר תפלתו אלא שצריך לפסוע להפריד מן המלך אבל אינו

וכה"ג נשאלתי אם העומד לפני המתפלל שאסור לו לפסוע ג' פסיעות אם מותר להסמך על גבי הסטנדר באופן שאם ינטל יפול דכה"ג חשוב כישיבה בכל מקום, אם גם לגבי זה חשוב כישיבה, ובפשטות היה נראה דאסור דכל סמיכה כזו חשובה כישיבה ואסור ליישב בתוך ד' אמות של המתפלל אם אינו עוסק בתקוני התפלות, ולפניו אסור ליישב אפי' אם עוסק בתקוני התפלות וא"כ אפי' ליסמך כה"ג אסור.

אמנם נראה דסמיכה זו אינה כעמידה במקום שצריך עמידה אבל אינה חשובה כישיבה ממש ואפשר דרך ישיבה אסור בתוך ד' אמות של מתפלל אבל אינו צריך לעמוד שם, ולהכי שפיר שרי לסמוך על גבי סטנדר באופן שקשה עליו העמידה הממושכת וצ"ע.

יבואר אם הסמיכה כעמידה או כישיבה

והנה בשולחן ערוך סימן קמא סעיף א' כתב וז"ל צריך לקרות מעומד, ואפילו לסמוך עצמו לכותל או לעמוד, אסור אלא אם כן הוא בעל בשר, עכ"ל, ומבואר דסמיכה אינה כעמידה ובקריאת התורה צריך הקורא לעמוד ולכן אסור לסמוך.

ובמקו אברהם שם ס"ק ב' כתב דטעמא שצריך לעמוד משום דצריך לעמוד באימה, וכתב המגן אברהם שם וז"ל וא"כ אפי' להשען קצת אסור, ועמ"ש סימן תקפ"ה שאם נסמך כ"כ עד שאם ינטל אותו דבר יפול לא הוי עמידה וא"כ אפי' בעל בשר אסור,

נשאלתי במי שחתם ברכת אתה קדוש בעשרת ימי תשובה בהקל ולא סיים הקדוש ותיקן המלך הקדוש אחר כדי דיבור אם מהני חזרתו.

ונראה פשוט דמהני משום דכל שלא גמר הברכה הרי הוא עדיין בתוך ברכתו ויכול לתקן טעותו ולסיים המלך הקדוש, והרי אם יאמר המלך וסיים הקדוש לאחר כדי דיבור יצא הכי נמי בזה שאמר הקל אינו חסרון שהרי נמצא אומר הקל המלך הקדוש שיצא ומה דלא מהני חזרה אחר כדי דיבור היינו טעמא משום שסיים הברכה שלא כהוגן וכבר נעמרה הברכה וכל שנעמרה הברכה שלא כדון תו אינו יכול לתקנה אבל כל שלא סיים הברכה שפיר יכול לתקנה.

וכן נשאלתי במי שהיה צריך להבדיל ובידך בטעות אשר קדשנו במצותיו ליישב ולא סיים בסוכה, וסיים המבדיל בין קדש לחול אחר כדי דיבור אם מהני תיקונו ולכאורה דמי להנ"ל דכל שלא סיים ברכתו א"פ שעבר כדי דיבור מכל מקום יכול לתקן ברכתו שהרי עדיין לא נשלם ברכתו והוא עומד באמצע הברכה וכל שעומד באמצע הברכה יכול לתקנו אפי' אחר כדי דיבור.

נשאלתי במי ששמע ברכת ליישב בסוכה ולא נתכוון לצאת משום שחשב שהמברך מברך שהחינו ובברכת שהחינו לא היה צריך לצאת שכבר בירך ולבסוף שמע שבידך ליישב בסוכה האם יצא יד"ח גם כשלא כוון לצאת בברכה זו.

הנה בשולחן ערוך סימן ריג סעיף ג' כתב וז"ל אין יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה, אפי' יענה אמן, אא"כ ששמעו מתחלתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו והמברך נתכוין ג"כ להוציא ידי חובתו, עכ"ל, ובפשטות מבואר דכל שלא נתכוון לצאת לא יצא יד"ח.

אכן ברבי עקיבא איגר בגליון השו"ע שם כתב וז"ל ע' בב"י הטעם דקיי"ל דמצות צריכות כוונה, וק' לי הא כתב המג"א לעיל ס' ס' סק"ג דמצות דרבנן אינן צריכות כוונה, וה"נ הברכות הוי רק דרבנן, אח"כ מצאתי מזה בעזה"י בספר אשל אברהם ס' ח' סק"ט, עכ"ל, ולדבריו הרי יצא גם בלא שנתכוון לצאת יד"ח כיון שהוא מצוה מדרבנן.

אמנם בעיקר דברי המג"א שכתב דבמצוה דרבנן אין צריך כוונה יש לעיין בזה שהרי המג"א סימן ס' כתב כן בשם הרדב"ז דבמצוות דרבנן אין צריכים כוונה, אבל יעויין בשו"ת רדב"ז חלק ה' סימן קכ"ה שכתב בעניין אי מקרא מגילה בעי כוונה, וז"ל ואפילו לדעת האומרים מצות אין צריכות כוונה מודו במקרא מגילה שצריכה כוונה, ואף על פי שכתב בעל מגיד משנה ז"ל ואולי שהכל מודים במגילה ע"כ אני אומר ודאי,

בענין מצוות וידידי בלא כוונה למצוה ומצוות שהתוצאה היא המצוה אם מעכב בו הכוונה למצוה

העירוני במצוות וידידי שהוא ככל המצוות ומאחר דקיי"ל דמצוות צריכות כוונה כל שאינו מכוון למצוה אינו מקיים מצוות וידידי ולכאורה לא נהרים בזה לכוון לקיים מצוות וידידי שהוא ככל המצוות שצריכות כוונה.

ובפשטותו היה נראה דכל שהתורה הרי קיים מצוות התשובה שהרי סו"ס התורה על חטאיו לפני ד' יתברך אלא שחזן מקיים מצוות התשובה יש כאן חיוב מצוה של וידידי שצריך לכוון למצוה אבל אפשר שכל שהמצוה היא התשובה ונתקיימה התשובה הרי קיים מצוותו, שכל ענינה של המצוה הוא צורה בעשיית התשובה כמ"ש הרמב"ם בפ"א מתשובה שאינו מתכפר אלא בוודאי וכיון שהתורה הרי נתקיים המצוה והיינו שכל שהמצוה היא התוצאה כמו צדקה וכו' ואם הרי נתקיים המצוה גם בלא כוונה.

אמנם בבית הלוי חלק ב' דרוש א' עוד סברא אחרת יש לומר דצדקה מהני גם שלא לשמה יותר מבכל המצוות דכל המצוות המה חיוב בעצם על האדם לעשותן מצד עצמו וכשעושה אותם שלא לשמה נמצא חסר לו אז באותו שעה קיום של המצוה בדרך משל אם לומד שלא לשמה אם נאמר דלא מהני א"כ הרי הוא באותו שעה כיושב בטל ונמצא חסר לו באותו שעה קיומו של המצוה ולא השלים חוקו באותו שעה שהיה

ומכ"ש למ"ד דאפי' בדיעבד לא יצא כמ"ל ולא שרי לבעל בשר אלא סמיכה קצת כמ"ש סימן ס"ג גבי פרקין, וקשה דבה"מ סימן י"ז סס"א כתב רמ"א דריב"ש **חשיב לסמיכה עמידה והנא כתב הטור והתוס' דלא חשיב כעמיד' וצ"ע** ואפשר דגבי עדות הקול אבל אינו מוכרח בריב"ש דהא גבי קריאה נמי בדיעבד יוצא ואפי' הכי לכתחלה אסור סמיכה, וכו' וכתב עוד שם ובתוס' סוטה דף מ' ובזבחים דף י"ט ע"כ כתבו התוס' **דבכל מקום דבעי ישיבה סמיכה אינה בכלל ישיבה היינו דוקא בעוה"ב דאסור ליישב מ"מ מותר לסמוך כיון דלא כתיב בהם עמידה א"כ סמיכה אינה עמידה ולא ישיבה ועיין** בשבועות דף ל' ע"ב דיתב כמאן דשרי מסאניה דגבי ת"ח סגי בקימה בעלמא, עכ"ל, ומבואר בדבריו דסמיכה אינה חשובה כעמידה ואינה חשובה כישיבה ובמקום שאסור ליישב אינו חשוב כישיבה וכ"כ בבבאור הגר"א סימן חו"מ סימן י"ז לענין עמידת העדים.

וא"כ לגבי ישיבה לפני המתפלל שאין צריך עמידה אלא שאסור ליישב שפיר יכול לסמוך במקום הצורך שהרי אינו חשוב כיושב אבל לגבי עמידה בשעת קריאת התורה אינו יכול ליסמך שהרי אינו כעומד וכן בתפלה שצריך עמידה אינו יכול ליסמך שכל שצריך עמידה הנסמך אינו כעומד אבל אינו כישיבה ממש ולהכי אפשר דשרי ליסמך בתוך ד"א של המתפלל.

ולגבי וידוי שצריך עמידה הנסמך אינו כעמידה וצריך לעמוד בלא סמיכה, אבל מעיקר הדין אינו צריך לעמוד אלא כשאומר ואנחנו חטאנו, דמדינא דגמ' יוצא בזה יד"ח וידוי כדאיתא ביומא דף ע"ז ע"ב.

בעניין חתם בעשרת ימי תשובה המלך הקדוש אם יצא

והנה במשנה ברורה סימן תפ"ס ס"ק ז' כתב לענין יו"ט שחל בשבת שצריך להזכיר של שבת ויו"ט בחתימות הברכה וז"ל ובדיעבד אם לא הזכיר רק שבת או ישראל והזמנים לבד יש דעות בין האחרונים אם צריך לחזור או לא, ועיין בבה"ל שהכרענו דאם לא הזכיר רק שבת לבד בודאי אין לחזור הברכה משום זה, עכ"ל, ובבואר הלכה שם בסוף ד"ה "מקדש ישראל" כתב וז"ל אכן אם סיים בשל שבת לחוד והתחיל רצה בודאי א"צ לחזור, עכ"ל, וצ"ע אמאי כתב שאם התחיל רצה אינו צריך לחזור הרי גם אם כבר עבר כדי דיבור מעת חתימתו אינו צריך לחזור שהרי אינו יכול לחזור לסיום הברכה אל לתחלת הברכה ובדיעבד אינו חוזר ולמה אמר שאם התחיל רצה אינו חוזר.

ובן אחותי יקרי הבה"ח אלעזר מנחם ברמן ז"ל אמר בזה דכיון שחתימת הברכה צריכה להיות גם בשבת וגם ביו"ט הרי כשסיים בשל שבת לחוד עדיין לא סיים הברכה ולכן יכול לתקן הברכה גם לאחר כדי דיבור אבל אם התחיל רצה תו אינו יכול לתקן הברכה שכבר התחיל ברכה אחרת אבל כל שלא סיים הברכה הרי הוא מתקנה גם אם עבר כדי דיבור ופשוט וכנ"ל.

בעניין שמע ברכת ליישב בסוכה ולא כוון לצאת בו אם יצא

והטעם דבענין פרסומי ניסא ואם לא יכוין לבו אלא כקורא אגרת בעלמא מאי פרסומי ניסא איכא, ותו דכל דבר שאין לאמרו על פה בעי כוונה שאם קורא בלא כוונה ואין מכוין מה שמוציא בשפתיו הוי כקורא על פה ולא יצא, "ותו דמקרא מגילה הוי מדרבנן והחמירו בה יותר ממצוות תורה להצריכה כוונה דלא ליתו לזלזולי ביה", הרי מבואר ברדב"ז שבמצוה דרבנן יש לומר דלכולי עלמא בעי כוונה וצ"ע.

והנה במ"ב סימן ס' ס"ק י' כתב וז"ל כתב המ"א בשם הרדב"ז דזה דוקא במצוה דאורייתא אבל במצוה דרבנן א"צ כוונה. ולפ"ז כל הברכות שהם ג"כ דרבנן לבד מבהמ"ז אם לא כיון בהם לצאת יצא בדיעבד, "אך מנכמה מקומות בשו"ע משמע שהוא חולק ע"ז וכן מבואר הגר"א בסימן תפ"ט משמע ג"כ שאין לחלק בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן", עכ"ל, ומבואר דס"ל למעשה שכל במצוה דרבנן בעי כוונה, ולדבריו לכאור' צריך לחזור ולברך ליישב בסוכה שכל שלא נתכוון לצאת יד"ח לא יצא בזה.

אמנם לענין ספירת העומר הרי כתב בשו"ע שאם שאלו חבירו איזה יום לספירה ואמר לו אע"פ שלא נתכוון למצוה אינו יכול לספור בברכה כיון שאפשר שיצא יד"ח בספירה זו ואע"פ דקיי"ל מצוות צריכות כוונה אבל לענין ברכה חיישין למאן דס"ל דאין צריכות כוונה, וא"כ הכי נמי בנידון דידן כל שנוגע לברך שנית חיישין למאן דס"ל דמצוות אין צריכות כוונה ולהכי אינו חוזר ומברך שנית ליישב בסוכה דאפשר שיצא יד"ח.

חייב בו אבל בצדקה הרי אם אין העני לפניו אין עליו חיוב של צדקה ורק מחמת שיש עני המבקש פרנסה יש עליו חיוב של צדקה וכמאמר הכתוב ישעיה נ"ח כי תראה ערום וכסיתו וא"כ הרי גם אם נתן לו שלא לשמה וא"מ הרי יש להעני כסות ואינו ערום וכן כשמכיליו הא שוב אינו רעב ונמצא אין כאן ערום ורעב ואין עליו חיוב של מצות צדקה כלל ואפילו אם הנתנה הוא שלא לשמה, אמנם מ"מ איכא נ"מ בין שני הנתנות, **דבנותן לשמה מקרי מקיים המצוה דקיים מצות צדקה אבל אם נתן שלא לשמה נהי דאין עליו שום עונש של מעלים עין מן הצדקה שהפליגו חז"ל בעונשו דהרי הוא כעובד עכו"ם כיון דאין עני לפניו מ"מ הרי ג"כ לא קיים את המצוה רק שנפטר מחיובה** והרי זה דומה ממש למי שאינו לובש בגד בת ארבע כנפות שאין עליו חיוב של ציצית כלל מה שאין כן הנותן לשמה שקיים מצות צדקה והוא דומה ללובש בגד בת ד' כנפות ומטיל בו ציצית והלא מבואר במס' מנחות דף מ"א גבי מלאכא דאשכח לרב קטינא דקאמר ליה סדינא בקייטא סרבא בסיתוא ציצית מה תהא עלה א"ל ענשיתו אעשה פי' כיון דאינו לובש כלל בגד בת ד' כנפות הרי אין עליו חיוב כלל וא"ל בעידן ריתתא ענשיתו הרי דהיכא דאינו מקיים המצוה רק פוטר עצמו מן המצוה מגיע לו עונש בעידן ריתתא.

ובזה נוכל לפרש הפסוק תהלים מ"א אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטוהו' ו' ואיתא במדרש רבה פ' כי תשא ע' ויקרא רבה פל"ד אשרי נותן אל דל לא כתיב כאן אלא משכיל אל דל ועי"ש ויש לפרש להפסוק דמשכיל היינו שנותן אל הדל בהשכל ומצדף לזה הנתינה מחשבה טובה שיהיה לשמה ואז גם ביום רעה גם בעידן ריתחא ימלטוהו' ו' וישמרוהו בזכות הצדקה ומש"ה לא כתיב נותן אל דל דנותן בלא מחשבה טובה נענש בכח"ג ריתחא ימלטוהו' ו' וישמרוהו בזכות הצדקה ומש"ה לא כתיב נותן אל דל דנותן בלא מחשבה טובה נענש בכח"ג וזהו ביאור הכתוב מתן בסתר יכפה אף דכשתון בסתר הוא לשמה ולא לשם יוהרא וכבוד ומש"ה כופה האף, עכ"ל.

בעניין הזכרת חטא קודם הפשע ובתפלת יוה"כ אימרים מוחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך

במשנה ברורה סימן תקפ"ד ס"ק ג' כתב וז"ל צ"ל מוחה והעבר חטאתינו ופשעינו כי פשע גדול הרבה מחטא וצריך לבקש תחלה על הקל ואח"כ על החמור, עכ"ל, ומנהג העולם לומר פשעינו וחטאתינו ככתוב בכל הסידורים.

והעירוי מתפלת יוה"כ שאומרים בתפלה בתחלה מחול לעונותינו ואחר כך מוחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך ומוזכרים פשעים קודם החטאים וכמו שכתוב בפסוק אנכי אני הוא מוחה פשעיך למעני וחטאותיך לא אוכור וצ"ב מה שכתב במ"ב להזכיר חטאים קודם הפשעים וצ"ע.

והנה בגמ' יומא דף לו עמוד ב' איתא ת"ר כיצד מתודה אומר עויתי פשעתי חטאתי, וכן בשעיר המשתלח הוא אומר והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם, וכן במשה אומר נושא עון ופשע וחטאה, דברי ר' מאיר, וחכמ' אומרים עוונות אילו וזוונות, וכן הוא אומר הכרת תכרת הנפש ההיא עוונה בה. פשעים אילו מרדים, וכן הוא אומר מלך מואב פשע ב', ואומר אז תפשע לבנה בעת ההיא. פשע יקרא האוכל נבילה להכעיס, שמתכוין למרוד, והאוכל נבילה כמויד יקרא עון. חטאים

תכלית הבריאה והנחת רוח אליו יתברך הוא בהודאה להקב"ה • ביאור התפלה של טוב יצר כבוד לשמו

טובותיו הוא כזב שזוכה עצמו לד', שמודה על כל הטובות שהוא מאתו יתברך.

ומבאר הדתכלית הנרצה הוא להודות לד' יתברך ולקרוא לד' בעת צרה, וכמשי"כ הרמב"ן בסוף פרשת בא וז"ל וכוונת כל המצוות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין קל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בני הכנסיות וזכות תפלת הרבים, וזה שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמצאים ויפרסמו זה ויאמרו לפני ברויותך אנהנו, עכ"ל.

וינה הנביא כשעמד לד' ביוצאנו מן התורה אמר **ואני בקול תודה אובחב לך אשר נדרתי אשלמה ישועתה לד'**, ובקול תודה, ר"ל בשיר כמו (תהלים קמו) ענו לה' בתודה, (ישעיה נא ג) תודה וקול זמרה.

השל"ה הק' מפרש "זבח לאלקים תודה" דאף כשבאים עליו יסורים מחדת הדין שהוא ע"י שום אלקים גם אז יתן תודה וזכה יגרום דיהיה חסד הגלוי, וקראני ביום אחר אהלצך וגו' ועל זה הדרך פירש ברעק"א בכומכנו לשר אחד ונרפס ברעק"א אחדש בברכות דף נ"ד וזבח תודה יכבדני ושם דרך אראנו ביגע אלקים דהיינו כשמודה לד' יתברך הוא על הטובה הוא שם דרך שיראה לו ד' בישועתו, ומהפסוק נראה דאפי' ביגע אלקים דהיינו מצד מדת הדין וזכה לישועה.

ואפשר שטעם הדבר משום שתכלית הבריאה שנכיר את בוראנו ונודה אליו שבראנו כמשי"כ הרמב"ן סוף פרשת בא, ואם הוא מודה על הטובה שנתן לו הקב"ה, הוא נותן דרך שהקב"ה יתן לו טובה שיוכל להודות על הטובה וזה גופא סיבת הטובה.

וכן אומרים בברכת רפואה רפאנו ד' ונרפא הושיענו ונעשנה כי תהלתינו אתה והיינו שנודה ונהלל אותך על ידי הישועה ולכן הוא סיבה שתושענו כדי שנוכל להודות לך.

בהעשות רצונו, משפיע שפע רב וברכה לראותם מלאכים לקראתו, ונמצא שהקב"ה ברא את העולם להטיב עמנו, אלא שהטבה זו היא שיער כבוד לשמו שנוכל לכבדו וזכה נוכל לחיי עולם הבא, וכל הנברא לכבודו ברא כדי שנוכל לכבדו ולזכות לטוב האמיתי.

וזהו מה שאמרו 'טוב' שהקב"ה הוא תכלית ההטבה 'יצר כבוד לשמו' שיער מציאות כזו שאפשר לתת כבוד לשמו, שגם בריאה שפלה יכולה לתת כבוד בעולם שנעלם כבודו יתברך, ומי שיוזכה לתת כבוד לשמו ולראות את הקב"ה בעולם הנעלם ולגלות כבודו כאן בעולם השפל יזכה לטוב האמיתי.

ולכן קדוש ה' הוא המצוה הגדולה ששכרה הרבה מאוד, וחלול ד' הוא העבירה הגדולה ביותר שאינו מתכפר עליה אלא במיתה כמבואר בגמ' שלח יומא, ומשום שכל הנקרא בשמי ולכבודי בראתו, ומאחר שכל תכלית הבריאה הוא לכבודו כל שמחסר ופוגם בכבודו הרי פוגם בשרוש ועיקר כל הבריאה כולה, ולכן נעשו מרובה מאוד.

והנה בתהלים פרק נ' פסוק ו' כתיב "שמעה עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלקים אלקיך אנכי לא על ובחך אויביך ועולותיך לגנאי תמיד, לא אקח מביתך פר ממכאלותיך עתידים, כי לי כל חיות יער בהמות בהרי אלה, ידעת כל עוף הרים וזי שדי עמדי, אם ארעב אל אמר לי כי לי תבל ומלאה, האוכל בשר אבריים ודם עתודים אשתה, וזב לאלקים תודה ושלם לעליון נדרי, וקראני **ביום צרה אהלצך ותכבדני**", ע"כ, ובסוף הפרק "זבח תודה יכבדני ושם דרך אראנו ביגע אלקים".

וברש"י פירש וזב לאלקים תודה היינו להודות לד' יתברך, וכן פירש ברד"ק שם, ולא פירשו דהיינו לזבח זבח קרבן תודה, אלא להודות הוא גם כן זבח תודה, ואפשר לפרש שהאדם מצד עצמו רוצה לייחס כל ההצלחות אליו לעצמו וכשמודה לד' יתברך על

בהפטרט בראשית כתיב "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתו יצרתיו אף עשיתיו" ומבואר שכל הנברא בעולם לכבודו ברא, ומאידך ידעין דעולם חסד יבנה היינו שהקב"ה רצה להטיב עם בראיו לתת להם ענן נצחי שלא יהיה להם נהמא דכסופא ולכן יצר את האדם בעולם עם נסיונות כדי שיוזכה על ידם בגיגע כפים לחיי עולם הבא, וכמו שכתב כל זה במסלת ישרים ובדרך ד', ולכאורה הדברים סותרים זה את זה.

ובסדרו אשי ישראל באבני אליהו ל' אברהם בן הגר"א על ברכת יוצר אור כתב וז"ל 'טוב יצר כבוד לשמו' שמעתי מאבא מארי הגאון זצלה"ה על דרך (ישעיה מ"ג) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתו וגו' האומנם טעם שמי שהמים לא יכלולוהו, הוא רוצה בכבוד השפלים שבעולם השפל וכל עולמות העליונים משמשים ונותנים מאור ושפע לעולם התחתון בעבור יתנו כבוד לשמו וזהו טוב שאין למעלה ממנו שיער כבוד לשמו' עכ"ל.

וביאור דבריו שמעתי מהגאון ר' משה שפירא זצ"ל שמצד אחד העולם נברא לעשות חסד עם הברואים כדכתיב 'עולם חסד יבנה', וכמשי"כ הספרים הקדושים וז"ל ה' אלהי אדם בהקדמתו בתוך דבריו 'המלך המהולל בתשבותו הוא הקדוש ברוך הוא אשר לו דומיה תהלה, והנה ברצונו הטוב ברא כל הנשמות, ונהנים מזיו כבודו בחסדו הגדול ולא בשכר מעשיהם, וזה נקרא נהמא דכסופא, ולכן הוריד אותם לעולם הזה נתן לנו תורה ומצוות גשמיות, אשר אי אפשר לקיימן בעולם הנשמות, כי שם רק רוחניות, ונטע בתורה הקדושה תרי"ג אילנות, והם תרי"ג מצוות, ומשביע הנשמה טרם צאתה ממצות עשה, ולשומרה במצות לא תעשה, ובכל אילן ואילן יש בו כמה כללים וכמה פרטים ופרטי פרטים, וכאשר לא ישמור פרט מפרטיו הקטנים אי יבשה האילן, או על כל פנים ענף מן הענפים, ולכל מצוה ומצוה יש עולמות מיוחדים, עם מלאכים מיוחדים, וכאשר יקיים אדם מצוה בשלימותה, אזי באור פני המלך שיש לו שמחה

בעניין השמחה והתאמצות בעשיית המצוה וגדול השכר על זה

ורואים שהשכר שהאדם מקבל עבור המצוה הוא לפי מה שמעריך את המצוה ומי שמתאמץ בהמצוה הרי הוא מעריך את המצוה שמוכן להתאמץ עבורה ולכן שכרו גדול מאוד אבל העושה מצוה בעצלות ובכבדות שאינו מעריך את המצוה כערכה הרי הוא מקבל שכרה כמו שהוא מעריך את המצוה, ולכן יפת זכה לשכר של קבורה שהוא שכר למתים שעשה המצוה בלא חיות אבל שם שעשה המצוה בשמחה ובהתאמצות זכה לשכר מושלם על המצוה שאין קץ למתן שכרה.

וכמו שצאצא בתוכחה בדרבים פרק כ"ח פסוק מ"ז שנענשו בכל התוכחות, תחת אשר לא עבדת את ד' אלוךך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ולכאורה השמחה אינה אלא מעלה במצוה וכי על זה מביע עונש כזה אלא שכלל שמעתיכים המצוה יותר ושמחים בהמצוה כן זוכים לשכרה ושלם שמחו בהמצוה נשאו בערם ובחוסר כל מן המצוות ולכן נענשו על כל העבירות שעשו כמשי"כ בהמשך המצוות את עבדת את אייךך אשר ישלחך בך (ברעב ובצמא, ובערים ובחסר כל) ונתן על ברול על צווארך עד השמידוך ואתך, ושמעתי בשם מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שאמר בשם מרן הגר"ח סלנטר זצ"ל שמי שאוכל מאכל של תענוג יכול להפסיד את

איתא ברש"י בראשית פרק ט' פסוק כ"ג ויקח שם ויפת אין כתיב כאן ויקחו אלא ויקח, לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מפת, "לכך זכו בניו לטלית של ציצית", ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט יא) אתן לגוג מקום שם קבר. וחם שבזה את אביו נאמר בורעו (ישעיה כ ד) כן ינהג מלך אשר את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וקנים ערם ויחף וחשושי שם וטו', עכ"ד.

וצ"ב דהרי שניהם עשו אותו מעשה שכיבדו את אביהם ומשום שהאדם נתאמץ במצוה יותר מחבירו וזכה לשכר שהוא אלק מונים יותר יותר מחבירו, שהרי אמרו בגמ' מנחות דף מ"ג עמוד ב', וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' שקולה מצוה זו כנגד כל המצוות כולן, ותניא אידך וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם ראייה מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשייה, ורשב"י אומר כל הוריו במצוה זו זוכה ומקבל פני שכיה כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד, עכ"ד, וכל ישראל זוכים לקיים מצוות ציצית בכל הדורות, ואי אפשר לשער גדול השכר שזוכים כל ישראל במצוות ציצית, ויפת זכו בניו לקבורה שהוא דבר גדול אבל הוא כאין וכלא נגד השכר הגדול שזכה לו שם, וכי משום ההתאמצות היתירה שעשה שם מביע לו שכר גדול כזה.

לע"נ ר' יעקב צבי זצ"ל פ"י בידברתו א"ר שלמה נחמיה שליט"א